

SZABÓ ANTÓNIA

egyetemi hallgató

Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, Pécs
university student, University of Pécs Faculty of Business and Economics, Pécs

ORCID: 0009-0006-6921-9627

email: szaboantonia08@gmail.com

AZ ÉSZAKI-TENGERI OLAJKITERMELÉS JELENTŐSÉGE SKÓCIA GAZDASÁGI RENDSZERÉBEN

THE SIGNIFICANCE OF THE NORTH SEA OIL SECTOR IN SCOTLAND'S ECONOMY

ABSTRACT

My article describes the development of British oil and gas production in the North Sea, including the 1973 energy crisis, and outlines Scotland's share of British oil revenues. My research has been instrumental in examining Scotland's current potential to operate as an independent country, which topic has been contested for decades. The background to my work is provided primarily by publications, forecasts, and plans from the Scottish Government and the Institute for Fiscal Studies, as well as several UK academic economic and policy publications. I collected statistical data mainly from the UK statistical offices' databases. In my research, I focus on the most challenging issue for a conditionally independent Scotland's economy, namely the fiscal autonomy under the independence scenario, where all fiscal functions, i.e. all government expenditure and (tax) revenues, would be financed by the Scottish Government without the Westminster-provided block grant. North Sea revenues accounted for nearly 20% of Scottish revenues in 2013 and are anticipated to decline over the 2013/63 long-term period, which is unsatisfactory for the autonomy of public finances. I describe the development of British oil production and the changes in investment and revenues in the sector from the 1960s to the present day and seek to explain the devolved economic model of Scottish public finances and the North Sea oil production's dominant role in it. Finally, I consider it essential to examine the future and potential of the Scottish energy sector.

Keywords: North Sea, oil production, energy crisis 1973, Scottish public finances, Scottish independence

Kulcsszavak: Északi-tenger, olajkitermelés, 1973-as energiaválság, skót államháztartás, Skócia függetlensége

1. Bevezetés: háttér, kutatási kérdések, forrás

Skócia államháztartása egy teljes mértékben támogatásalapú modell képét adja, amelyet az Egyesült Királyság költségvetése finanszíroz. A skót decentralizált közigazgatás hatásköre a 2014-es függetlenségi népszavazás óta folyamatosan bővül, az átruházott hatáskörök kiadásainak fedezésére jutó, Westminster által biztosított támogatási keret mértéke viszont ezzel szemben csökken, amit a decentralizált adóbevételek növelésével igyekeznek kiegyensúlyozni. Egy feltételezett függetlenség esetén a skót gazdaság legnagyobb kihívását az államháztartás autonómiájának fenntartása fogja jelenteni, mely esetben a Skóciában beszedett adóval teljes mértékben a skót kormány rendelkezne a brit kormány helyett, ezzel lehetővé téve az ország gazdasági

teljesítményének javítását célzó fiskális eszközök használatát. Az északi-tengeri olajbevételek a skót GDP jelentős hányadát, egyötödét tették ki 2013-ban. Ez az arány azonban évről évre ingadozó tendenciát mutat. Fiskális autonómiát feltételezve az olajárak és adóhozamaik csökkenésére lehet számítani¹, így a kieső adótömeg pótlásához a meglévő adóalapok növelésére, vagy új adók kivetésére lenne szükség.

Tanulmányomban így elsősorban a Skóciára osztható északi-tengeri olajbevételek hosszútávra várható alakulásának jelentőségére vagyok kíváncsi, s arra, hogy ez miként alakítja Skócia energiaszektorának jövőjét. Igyekszem bemutatni az északi-tengeri olaj- és gázkitermelés történetét, az 1973-as energiaválság következményeit, Skócia gazdasági jellemzőit és államháztartását, valamint a skót olajszektor jövőjét. Feldolgoztam a Scottish Government, a Scottish Parliament, az Institute for Fiscal Studies (IFS), valamint számos brit egyetem által kiadott valamennyi, a témához kötődő gazdasági és politikai kiadványt, jelentést, előrejelzést, és kormánytervet. Statisztikai adatokat elsősorban a National Records of Scotland (NRS), Office for National Statistics (ONS), valamint The Observatory of Economic Complexity (OEC) forrásaiból gyűjtöttem. Továbbá, feldolgozásra került számos, a témához fűződő történelmi, gazdaság- és társadalomtörténeti publikáció.

2. Az északi-tengeri olaj- és gázkitermelés az Egyesült Királyságban

Az Északi-tenger olajban gazdag területe elhelyezkedésének köszönhetően kimagasló kereskedelmi jelentőséggel bír, hiszen a világgazdaságban fontos országok veszik körül. Az 1959-ben hollandok által felfedezett földgázmezők feltárása indította el az Északi-tengeren az olaj- és gázipar kiépítését. A hét tengerparti állam – Belgium, Dánia, Egyesült Királyság, Franciaország, Hollandia, Németország, Norvégia – mindegyike fejlett országnak számított a második világháborút követő évtizedekben. A szénhidrogének felfedezését követően az említett országok első feladatai közé tartozott az offshore terület és a hatáskörök földrajzi felosztása, amelyhez az alapot az 1958-as genfi egyezmény biztosította. Az egyezmény a felosztott kontinentális talapzatra hagyatkozva biztosít jogokat az erőforrások kiaknázására és tiltja más országok engedély nélküli tevékenységét az adott országhoz felosztott vizekben. A határvonal meghatározása az Egyesült Királyság és Hollandia között a mediánvonal-elv alapján történt, tehát a határ egyenlő távolságra húzódik mindkét ország partvonalától. Két szárazföldön szomszédos ország esetében, mint például Belgium és Hollandia, a határvonalat szintén az egyenlő távolság elve alapján határozódik meg. Az elvtől való eltérés megengedett különleges körülmények vagy külön megállapodás esetében.² A kormányok vezető szerepet vállaltak a kitermelésben a megugrott beruházási igény és a fejlett ipari társadalmak bonyolult rendszereire gyakorolt jelentős hatás miatt.³ Az olaj kitermelését magánvállalkozások végzik, legtöbb esetben konzorciumokat alkotva, és „a kitermelés értékén alapuló, vagy nem jogdíjnak nevezett díj valamilyen formája hagyományosan az engedélyező szerv által kapott ellenszolgáltatás.”⁴

A szénhidrogének felfedezését követően 1964-ben kezdődött meg a tengeri gáz- és olajipari tevékenység az Egyesült Királyságban.⁵ Az első 25 évben 64 milliárd fontot fordítottak kutatás-fejlesztésre ezen a területen. Ez idő alatt az olaj- és gázbevétel arányaiban igen alacsony mértékben haladta meg a kiadásokat, mindössze 1 milliárd font nyereségre tett szert a kormányzat egy negyedévszázad alatt. Az 1980-as évek végére 36 olaj- és 26 gázmezőt tártak fel, a mezők

termelékenysége összesen 9 milliárd hordó olaj és megközelítőleg 665 milliárd köbméter gáz volt. További 2.000 kutat és 300 gázmezőt terveztek feltárni az 1989-2014 időszakban. Az Offshore Üzemeltetők Szövetsége (UKOOA) még 2014-re is termelékenynek minősítette az északi-tengeri kitermelést, napi 1 millió hordó olaj és közel 170 millió köbméter gáz kitermelését jelezték előre 1990-ben.⁶

2.1. Az energiaválság hatása az északi-tengeri befektetésekre

Nyugat-Európa energiaszegény terület, így mindig rászorult külső forrásokra. Az 1970-1980-as években olajszükségletének csupán egynegyedét fedezte az északi-tengeri olaj, a térség nagyban függött a közel-keleti olajellátástól. Az 1973 októberében a közel-keleti arab országok által kirobbantott Izrael elleni sikertelensége után mesterségesen próbálták térdre kényszeríteni a nyugati világot: a kőolaj ára 1974 végére ötszörösére emelkedett, mivel a legnagyobb arab olajexportőrök olajembargót vezettek be Nyugat-Európa országaival szemben.⁷

Az Egyesült Királyság háborúhoz való semleges hozzáállásának volt köszönhető, hogy kevésbé csökkent (15%) az arab olajimportjuk, mint más nyugati országok esetében. Az olajválság tovább súlyosbította a királyságban a bányászsztájk okozta feszültséget a választások idején. A két legnagyobb párt – a Munkáspárt és a Konzervatív Párt – vetélkedésüknek köszönhetően milliós nagyságrendű szavazatot vesztek az 1974-es választásokon. Egyik párt sem kapott abszolút többséget, a Munkáspárt 301, a Konzervatív Párt pedig 297 mandátumot szerzett. A nagy pártok bizalomvesztettségéből hasznot húztak a liberálisok, a szavazatok közel 20 %-ával, valamint a skót és a walesi nemzeti pártok, a Skót Nemzeti Párt és a Plaid Cymru.⁸

Az Európai Közösségek oly módon igyekezett orvosolni az olajválságot, hogy az EK tagjainak energiafogyasztás-csökkentésére egy tervet terjesztett elő, ami alapján a fogyasztás növekedését 3,5 %-kal csökkentette.⁹ 1973 végén az északi-tengeri olajkitermelésből származó készlet 5.500 milliárd köbméter volt, amelynek közel felét (47,3%) Hollandia birtokolta 2.600 milliárd köbméteres mennyiségben. Az Egyesült Királyság részesedése a készletekből 1.420 milliárd köbméter (25,8%) volt. A következő évben a királyság a nyugat-európai gázfogyasztás megközelítőleg 35%-ának megfelelő mennyiséget termelt ki.¹⁰

Az északi-tengeri olajtartalék áremelkedéséhez az is hozzájárult, hogy a terület olajmezői magas tőkebefektetést igényelnek. A projektekre fektetett összegek inflációra gyakorolt hatása kiemelkedő fontosságú volt, hiszen ez befolyásolta a kamatlábak alakulását és a befektetők hangulatát. Hatalmas összegű befektetéssel járt a fejlesztések műszaki költségeinek fedezése, ami az északabbi, mélyebb vizekben megkezdett fűrésnek volt köszönhető. A költségek alakulására továbbá hatással voltak a geológiai szerkezet sajátosságai és a készletek előállításának módja, ami történhetett csővezetékben vagy ömlesztettáru-szállítóban. Az Egyesült Királysághoz tartozó északi-tengeri terület teljes termelési szintjének elérése további, közel 45 milliárd dollár értékű tőkebefektetést igényelt, ami elsősorban a kormányt és az olajtársaságokat terhelte. Az ilyen nagyszabású beruházásokat a kormányzati döntések is befolyásolják. Elsősorban azok az olajtársaságok voltak érzékenyek a kormányzati tevékenységre, amelyek jelentős részt vállaltak az északi-tengeri erőforrások fejlesztésében, mint például az állami tulajdonban lévő a British National Oil Company vagy a norvég Statoil – ma Equinor. A magas adó- és bevétel-ellenőrzési politika nagyban befolyásolta az olajtársaságok tevékenységét, így tehát a lehető

legnagyobb haszon érdekében a készletek fejlesztésének maximalizálására és azok visszafogására volt szükség, ugyanis az északi-tengeri olaj és gáz nem volt képes teljes mértékben kivonni Nyugat-Európát az üzemanyagok külső forrásaitól való függéséből. Az Egyesült Királyság által kitermelt olajmennyiség lefedte az ország szükségleteit a válságot követő évtizedben, ami lehetőséget adott a hosszú távú energiakérdések kezelésére.¹¹

Az Egyesült Királyság az olajválság kitörésének évében csatlakozott az Európai Közösségekhez, így az északi-tengeri olaj birtoklása erősítette gazdasági helyzetét és alkupozícióját. Az olyan belső ügyek, mint a skót nacionalizmus vagy az olajbevételek adóztatási kérdése, már európai szintű fontossággal bírt, így az ország EK-tagsága következtében növekvő interakció a királyság és a kontinens között feszültségekhez vezetett, és tovább erősítette a polarizációt Európa szegényebb déli és a gazdagabb északi térségei között.¹²

3. Skócia gazdasága a 21. században

Ma Skócia GDP-je a királyság GDP-jének közel 7-8 %-át teszi ki. A leggazdagabb régiók közé tartozik City of Edinburgh, City of Glasgow és Aberdeenshire, a legszegényebb régiók közt találjuk az Orkney- és a Shetland-szigeteket, valamint a Külső-Hebridák területét.¹³ Skócia áruexportjának fele az Európai Unióba kerül, elsősorban nemzetközi exportcélpont a rotterdami nemzetközi kikötőcsomópont. További legnagyobb célországai közé tartozik Franciaország, Németország, Kína, és az USA. Az ország fő exportcikkei a kőolaj, az energiatermelő berendezések, valamint élelmiszerek. Ezek összességében kiteszik a skót export közel 60 %-át. Áruszállítás tekintetében az áruk kétharmadát közutakon vagy vasúton, egyharmadát pedig tengeri kikötők áru fuvarozásával szállítják. Import tekintetében hosszú évek után az USA és Kína megelőzte Norvégiát, ennek fő oka a földgázimport értékének csökkenése.¹⁴

Az utasok száma alapján az Egyesült Királyság legforgalmasabb repterei közé tartozik Edinburgh és Glasgow terminálja. Skóciába főként olyan országokból érkeznek turisták, amelyekkel az ország erős kereskedelmi kapcsolatokat ápol. Az elmúlt 20 évben a légi közlekedéssel érkező látogatók száma közel 140%-kal növekedett. 2019-ben a látogatók felét a Franciaországból, Hollandiából, Kínából, Németországból, Norvégiából és az USA-ból érkezők tették ki, melyek közül 3 ország EU-tagállam. Ezen látogatók összesen másfél milliárd fontot költöttek, látogatásonként átlagosan 734 fontot, és átlagosan 7 éjszakát tartózkodtak az országban. Tartalmasabb időre az Ausztráliából, Németországból, valamint az USA-ból érkezett látogatók maradtak. A COVID19-világjárvány megjelenésével az utazások száma jelentősen csökkent Skóciában. Az országnak több repülőgép-flottát is le kellett állítania a repülésre való kereslet megtorpanása miatt.

Ezzel együtt a légi teherszállítás is visszaesett.¹⁵ Skóciában a 2007-es évet megelőzően folyamatos csökkenést mutatott a munkanélküliségi ráta, 2009 és 2013 között 8-9 %-on mozgott, majd újra csökkenésnek indult és 2020-re 4 %-ra csökkent.¹⁶ 2024. januárban a munkanélküliségi ráta 4,5% volt, ami magasabb az Egyesült Királyságban mért 3,8 %-nál, és előrejelzések szerint év végére tovább fog emelkedni. A foglalkoztatottak száma 2,46 millió fő volt, ami a 2023. januári adathoz viszonyítva 1,1 %-kal nőtt, a munkanélküliek pedig 220 ezer fő. A munkanélküliek közel 20 %-át a 15-24 éves korosztályba tartozók tették ki, a korosztály mindössze 12,5 %-a volt munkanélküli. A foglalkoztatási ráta megközelíti a 75 %-ot, az inaktivitási ráta 22%. 2023 január – 2024 január periódusban a havi bérek mediánja 6,1 %-kal emelkedett.¹⁷

3.1. A decentralizált államháztartás

Skócia kormánya egy teljes mértékben támogatásalapú modell képét adja. A közigazgatás hatásköre a 2014-es függetlenségi népszavazás óta folyamatosan bővül, a Westminster által biztosított támogatási keret (block grant) mértéke viszont ezzel szemben csökken, amit a decentralizált adóbevételek növelésével igyekeznek kiegyensúlyozni. A decentralizált adókból finanszírozott állami kiadások arányát növelték, melynek eredménye a hatékonyság növekedése volt.

Egy feltételezett függetlenség esetén a skót gazdaság legnagyobb kihívását az államháztartás autonómiájának fenntartása fogja jelenteni, ami szerint minden fiskális funkciót a block grant nélkül finanszírozna, azaz a Skót Kormányhoz tartozna minden kormányzati kiadás és (adó-)bevétel. A fiskális autonómia két gazdasági előnnyel járhat: egyrészt elősegíti az állami kiadások hatékonyságát, ha a közkiadásokat teljes mértékben helyi adókból finanszírozzák; valamint az is előnnyel járna, ha a Skóciában beszedett adóval a skót kormány rendelkezne a brit kormány helyett, ezzel lehetővé téve az ország gazdasági teljesítményének javítását célzó fiskális eszközök használatát.¹⁸ Andrew Scott, a London Business School makrogazdaságtan professzorának vizsgálatában az olajárak és adóhozamaik csökkennének fiskális autonómiában. A meglévő adóalapok növelésére, vagy új adók kivetésére lenne szükség az így kieső adótömeg pótlására. „Többek között elvárható, hogy egy átfogó fiskális autonómia megállapodás tartalmazzon rendelkezéseket az adóversenyre, az államháztartásra (hiány és adósság), valamint a gazdaságpolitikai koordináció tágabb kérdéseire.”¹⁹

3.2. Az olajbevételek várható változása

Az északi-tengeri bevételek 2013-ban a skót GDP 20 %-át tették ki megközelítőleg 4 milliárd font értékben. Hosszútávon a bevételek csökkenése várható, ami nem kedvez az államháztartásnak. A bevételek 2013-at követően növekvő ütemben csökkentek, a 2015/16 és 2016/17 periódusokban negatív értékűek voltak. Újabb jelentős növekedés a 2021/22-es periódusban volt megfigyelhető, mikor a bevételek meghaladták a 2,6 milliárd font értéket, majd 2022/23-ban a bevétel az ötszörösére nőtt, túllépte a 10 milliárd fontot.

További nyomást gyakorol Skócia államháztartására az ország öregedő társadalma. Az ONS előrejelzései szerint a 2012/62 periódusban mindössze 4,4 %-kal fog növekedni Skócia lakossága, míg az Egyesült Királyságé 22,8%-kal. Skóciában várhatóan a 65 év alatti korosztályú népesség folyamatosan csökkenni, a 66 éves és idősebb pedig egyre növekedni fog. Ezek a demográfiai változások hatással lesznek az adóbevételek és állami kiadások alakulására. Hozzájárulna a gazdaság növekedéséhez a munkaképes korú népesség növekedése.²⁰

Amennyiben az északi-tengeri bevétel csökkenésnek indul, vagy a skót kormány által felvehető hitelek kamatlába emelkedik, illetve ha a skót munkatermelékenység növekedése csökken, akkor a költségvetési rés egyre nagyobb lesz Skóciában. Következésképp jelentős lenne a költségvetési hiány egy 2014-ben függetlenné vált Skóciában a legkedvezőbb forgatókönyv szerint is – amely esetében magas migrációra, növekvő termelékenységre és csökkenő adósságra számítanak.²¹

4. Skócia részesedése az északi-tengeri brit bevételekből²²

A tanulmány ezen része a Scottish Government által Government Expenditure & Revenue címen megjelentetett publikáció 2010-ben és 2023-ban kiadott számai alapján készült, továbbá az OEC világkereskedelmi adatainak figyelembevételével. Az északi-tengeri bevételeket az 1981/82-es időszakig visszamenőleg nyílik lehetőség lekövetni az OEC adatbázisában. Megállapítható, hogy a tevékenységből származó bevételek az 1990-es és 2000-es években voltak a leginkább ingadozóak. A 2000-es évek közepén mért kiugró nominális összbevétel-növekedés az időszakban bekövetkezett gáz nagykereskedelem árnövekedésének tudható be.

A brit északi-tengeri bevétel főként a kőolaj bevételi adóból, a társasági adóból, valamint a licencdíjakból származott a 2008/09-es gazdasági válságig. A kormány lehetőséget ad és engedélyezi a piaci szereplőknek, hogy meghatározott területeken és meghatározott ideig kőolajat keressenek és fúrjanak. A piaci szereplők ezen engedélyek birtoklásáért éves licencdíj fizetésére voltak kötelezettek. A díj az engedélyben szereplő terület nagysága alapján került meghatározásra, négyzetkilométerenként emelkedő mértékben. A 2008/09 időszakban azonban fokozatosan megszüntették a díjfizetési kötelezettséget, így a periódus véget értét követően nem származik már belőle jövedelem. Ezt megelőzően az effektív társasági adókulcs 2006. januárjában 50 %-ra emelkedett. A vállalatok már nem fizetnek kőolaj bevételi adót, a korábbi években kifizetett adótömeg után kérhetik annak visszatérítését a jelenlegi kereskedelmi veszteségek ellenében. Így tehát a kőolaj-bevételi adó bevételei a jelenlegi adórendszer szerint a jövőben csak negatív tételként fognak szerepelni. 2022. május 26-án hatályba lépett az energianyereség-illeték, ami további 35%-os adófizetési kötelezettséget jelent az általános 40 %-os adókulcson felül, így 75%-ra emelkedett az olaj- és gáznyereség adókulcsának együttes mértéke. Amennyiben a közeljövőben az olaj- és gázárak visszatérnek a historikusan normális szintre, a kormány megszünteti az illetéket. A jogszabály a 2025. december végén hatályos megszüntetési záradékot is tartalmazza.

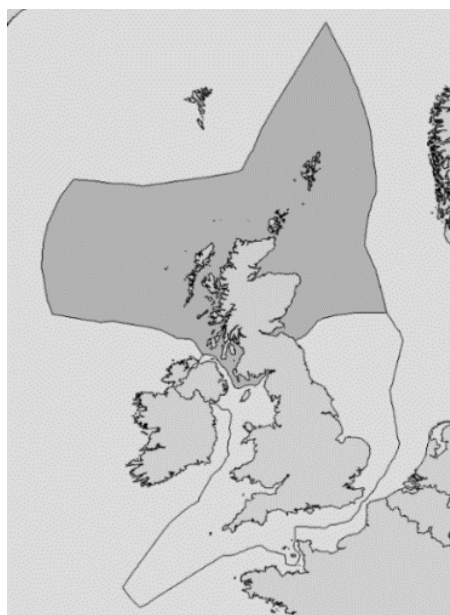
4.1. A részesedés megállapításának módszere

Az ONS regionális számlái szerint az Egyesült Királyság kontinentális talapzatát régió kívüli területként rögzítik, nem rendelik hozzá az ország szárazföldi területének földrajzi régióihoz. Az északi-tengeri bevétel Skóciára történő allokálásához különböző megközelítési módszerek alkalmazhatóak. Az Anglia és Skócia közötti politikai és gazdasági viták természetes velejárói a két ország kapcsolatának, így nem okoz meglepetést az északi-tengeri olajkitermelés regionális és bevételi kérdése körül folyó konfliktus. A régió határainak meghatározása kényes kérdés, mivel ez befolyásolja a kitermelésből származó bevétel elosztását és a területi jogokat.

Az északi-tengeri bevétel illusztratív földrajzi részesedésének arányát az Aberdeeni Egyetemen végzett tudományos kutatások alapján becsüli a feldolgozott publikáció, amelyet Alex Kemp professzor és Linda Stephen becsülték meg.²³ Skócia részesedését az északi-tengeri bevételekből az északi-tengeri olaj- és gázipar pénzügyi modellje, valamint az ország északi-tengeri részesedésének értékelése alapján határozták meg.²⁴ Az elemzés során a skót határ meghatározása az 1999-ben alkalmazott mediánvonal-elv alapján történt.²⁵

1. térkép: Az Egyesült Királyság kontinentális talapzata és az Északi-tenger skót határa

Map 1: The UK Continental Shelf and the Scottish Borders of the North Sea

Forrás: Scottish Government [2010]: Government Expenditure & Revenue, Scotland 2008-2009, Chapter 5 North Sea Revenue. Edinburgh. 48. old.

Más alternatívák is lehetségesek a részarány kiszámítására, hiszen nincs meghatározva kötelezően használatos módszertan. Az északi-tengeri szektorban Skócia becsült földrajzi részesedésének megállapításához a régióban az összes olaj- és gázmezőt Skóciához osztották fel az aberdeeni kutatók, egy illusztratív földrajzi részesedést feltételezve, amelyet a térképen láthatunk. A mezők részletes adatbázisa alapján megbecsülték az egyes mezőkön beszedett adóbevételeket. Becsléseik alapján 2008-ban Skócia földrajzi részesedése olaj-kitermelésből 96%, földgáztermelésből 58%, a teljes szénhidrogén-termelésből pedig 80% volt. Következésképpen az ONS Public Sector Finance statisztikáiból származó teljes Egyesült Királyságbeli bevétel Skóciára osztható, ami Skócia teljes északi-tengeri bevételéből való földrajzi részesedésére vonatkozó becslések alapján lehetséges.

Az 1981 és 2009 közti időszakban az Északi-tenger megközelítőleg 147,1 milliárd font bevételt termelt a Kincstár számára. Az 1980-as évek közepén érte el a bevétel a csúcst, majd a 90-es évek elején csökkenésnek indult, ezt követően a 2000-es évek közepére ismét emelkedő tendenciát mutattak az északi-tengeri bevételek.²⁶

A Kemp és Stephen által közölt becslések alapján meghatározható Skócia földrajzi részesedése az északi-tengeri bevételekből minden évben az 1981-es évet követően. Az 1981 és 2009 közti időszakban Skócia északi-tengeri bevételét 130,4 milliárd fontban határozták meg, ami az Egyesült Királyság teljes északi-tengeri bevételének 89 %-a. A bevétel becsült nagysága jelentősen eltér attól függően, hogy az északi-tengeri bevétel egy főre jutó vagy földrajzi részesedést használják fel arányosítására. Az egy főre jutó részesedés alapján Skócia becsült részesedése az Egyesült Királyság teljes bevételéből – az északi-tengeri bevételek kivételével – 2008/09-ben körülbelül 8,3% volt, viszont a földrajzi részesedés alapján Skócia becsült részesedése a királyság teljes folyó bevételéből ugyan ebben a periódusban 10,4% volt.

4.2. Az északi-tengeri bevételek és az olajkereskedelem változása

Az Egyesült Királyság északi-tengeri bevétele 2021-ben 522 millió fontra tehető, majd ezt követően jelentős növekedés volt megfigyelhető, míg 2023-ban elérte az eddig mért legmagasabb szintet, 10,6 milliárd font értékben. A kimagasló bevétel-növekedés az olaj- és gázárak társasági adóbevételre gyakorolt hatását, valamint az energianyereség-illeték bevezetését tükrözi. Az északi-tengeri bevételek éves ingadozása számos tényezőtől függ. Többek közt az olajár, a fontdollar árfolyam, a termelés, a tőkebefektetések és a fiskális rendszer függvénye. Az olaj és gáz piaca képes volt alkalmazkodni a világválság és az orosz-ukrán háború kitörését követő kereslet és kínálat változásához. 2022. áprilisában az olaj hordónkénti ára 105 dollár volt, amely érték 2023. márciusára 78 dollárra esett az árfolyam csökkenésének köszönhetően.²⁷

2020/21-ben Skócia illusztratív földrajzi részesedése az északi-tengeri bevételekből meghaladta a 2018/19 periódus részesedését. A 2021/22-es periódusban a gáztermelés 16 %-kal növekedett, míg az olajtermelés 8 %-kal csökkent, így eredményezve 78 millió tonna olajegyenérték-növekedést. Az olaj- és gázárak emelkedésének köszönhetően Skócia társaságiadó-bevétele nőtt, ami az adó-visszatérítéseket csökkentette. 2022-ben az Egyesült Királyság kontinentális talapzatának teljes kiadása reálértéken 19%-kal nőtt 2021-hez képest, és elérte a 14,6 milliárd fontot. A növekedés számottevő része a működési költségek és a beruházási ráfordítások növekedésének volt köszönhető. Az Egyesült Királyság fiskális rendszere 2022/23-ban 30 %-os offshore társasági adóból, 0%-os kőolaj-bevételi adóból, továbbá 10%-os kiegészítő díjból állt.²⁸

Az OEC felületén elérhető utolsó frissített adatok alapján 2018-ban a világ olajkereskedelmének értéke 978 milliárd USA dollár volt. Az Egyesült Királyságnak az olaj világpiacából igen csekély a részesedése, mindössze 3,22% export- és 3,46% importarányal rendelkezett.

1. táblázat: A legnagyobb olajexportőr és -importőr országok a világpiacon 2018-ban

Table 1: Top oil exporting and importing countries on the world market in 2018

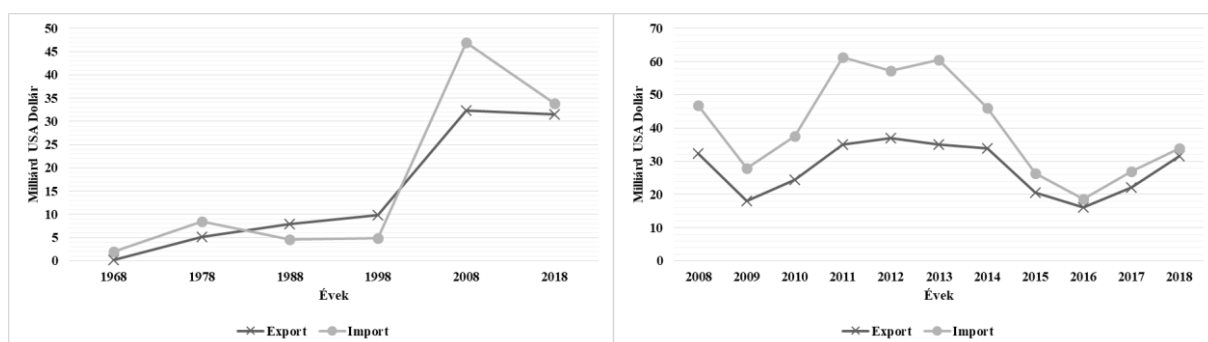
Export	Exportérték (milliárd dol- lár)	Exportarány	Import	Importérték (milliárd dol- lár)	Importarány
Oroszország	136,0	13,91 %	Kína	110,0	11,25 %
Egyesült Arab Em.	84,7	8,66 %	Hollandia	58,0	5,93 %
Norvégia	66,5	6,8 %	Dél-Korea	41,2	4,21 %
Katar	65,6	6,71 %	Japán	39,9	4,08 %
Egyesült Ki- ráltság	31,5	3,22 %	Egyesült Ki- ráltság	33,8	3,46 %
A világ többi orszá- gai	593,7	60,71%	A világ többi orszá- gai	695,1	71,07 %

Forrás: OEC

A királyság az 1980-as és 1990-es években nagyobb értékben exportált olajat, mint importált, egészen a 2000-es évek elejéig. 2011-ben és 2013-ban volt a legmagasabb az Egyesült Királyság olajimportja, amikor az import értéke elérte a 60 milliárd dollárt. Ezt követően az olajkereskedelem az országban jelentősen visszaesett, 2016-ban érte el a legalacsonyabb értéket, mind az export, mind az import értéke közel 20 milliárd dollár volt. Az időszakot követően csökkenő ütemű növekedés figyelhető meg.

**1. ábra: Az Egyesült Királyság olajkereskedelmének változása
1968-2018 és 2008-2018 között**

Figure 1: Change in UK oil trade between 1968-2018 and 2008-2018

Forrás: OEC

2008-ban és 2018-ban is megközelítőleg 30 milliárd dollár körül alakult a brit olajexport értéke. 2008-ban az Egyesült Királyság legnagyobb olajexport-partnerei közé tartozott Németország, ahova 34 %-a, Kanada, ahova 14 %-a, valamint Hollandia, ahova 12 %-a került az exportált olajnak. 2018-ban Hollandia volt a britek legnagyobb olajexport-partnere, ekkor már a

brit olajexport 36 %-a került Hollandiába. Feltűnt a brit olajpiacon Kína is; az ország közel 5 milliárd dollár értékben vásárolt olajat a királyságtól. Az Egyesült Királyság legnagyobb olajimport-partnere mindkét vizsgált időszakban Norvégia volt, ahonnan a brit olajimport 65-66 %-a származott. Az Északi-tengeren folyó egyéb tevékenység a halászat, ami nem tesz ki jelentős részt az Egyesült Királyság bevételeiből. A királyság fő halászati kereskedelmi partnerei hosszú évek óta Franciaország, Norvégia, és Izland.²⁹

5. A skót energiaszektor jövője: működhet a norvég minta?

Az északi-tengeri olaj- és gázipar termelékenységének és jövedelmezőségének csökkenését előre jelezve és többszörösen megerősítve a kutatók igyekeznek alternatív megoldásokat feltárni a skót energiaszektor fenntarthatóságának megőrzésére. Gordon Hughes³⁰ egy feltételezeten független Skócia energiaszektorának jövőjét vizsgálta.³¹ Skóciában az ágazat üzleti beruházásainak jelentős részét az olaj- és gázkitermelés magas tőkeigénye és a bevételek volatilitása emésztí fel. A Skóciából az Egyesült Királyság többi részébe irányuló gáz- és villamosenergia-export jövője bizonytalan, és eredményei szerint a nettó kereskedelmi feltételek valószínűsíthetően romlanak Skóciában. Az ország földrajzi elhelyezkedése hátrányt jelent a természeti erőforrásokból származó jövedelmek tekintetében.

A skót kormány magas jövedelem reményében az erőforrás felhalmozásra támaszkodva alakítaná ki gazdasági rendszerét, éppúgy, mint Norvégia. „Skócia jelenlegi olaj- és gázkészletei viszonylag kisebbek és kiforrottabbak, mint Norvégiáé, így a skót gazdaság jövőbeni fejlődése a norvég modell szerint a tengeri és szélenergiaforrások fejlesztésétől függ, hogy ellensúlyozza az olaj- és gáztermelés csökkenését.”³²

Norvégia nagyban támaszkodik vízerőművekre, Skóciában viszont a szélenergia tudná betölteni ezt a szerepet, hogy ellensúlyozza az olaj- és gáztermelés csökkenését. Az energiaágazatok közötti technikai különbségek végett Skócia kevésbé rugalmas, különösen a szélenergia tárolhatatlansága végett. A 2013-ban kiadott White Paper felvázolja, hogy miként alakíthatók az energia- és gazdaságpolitikák egy független Skóciában az EU-val való kapcsolat tükrében. Az olyan országok felbomlásából, mint például Csehország vagy Jugoszlávia, azt a tanulságot vonhatjuk le, hogy az energiaágazatban a kezdeti szándékok és a végső eredmények gyakran jelentősen eltérhetnek.³³

6. Összegzés

Egy független Skócia gazdaságának lehetőségeit nagyban meghatározza az olajbevételek alakulása, hiszen az olajipar jelentős részét teszi ki a skót gazdaságnak. A szektor üzleti befektetéseinek tőkeigényessége, az északi-tengeri bevételek ingadozó mértéke és hosszú távú csökkenése bizonytalan jövőképet fest Skócia fiskális autonómiájának fenntarthatóságáról. A skót kormány és a Fiskális Tanulmányok Intézete is számos alternatív, rövid- és középtávon alkalmazható fiskális megoldást vázolt fel, több forgatókönyv is készült a lehetséges kimenetek ismertetésére.

A kutatások eredményeként viszont még a legoptimistább forgatókönyv szerint is a bevételek elkerülhetetlen módon történő csökkenésére lehet számítani hosszútávon. Az északi-tengeri olajipar termelékenységcsökkenésének következtében a skót energiaszektor fenntarthatósága érdekében alternatív megoldásokra van szükség.

A norvég minta szerinti szélenergiára való átállás kihívást jelent a fenntartható energiaágazat kialakításában a szélenergia tárolhatatlansága és Skócia földrajzi elhelyezkedése végett.

FELHASZNÁLT IRODALOM/REFERENCES

- Band, George C. [1991]:** Fifty Years of UK Offshore Oil and Gas. *The Geographical Journal*, Jul., 1991, Vol. 157, No. 2 (Jul., 1991). The Royal Geographical Society (with the Institute of British Geographers). London. 179–189. old.
- Dam, Kenneth W. [1965]:** Oil and Gas Licensing and the North Sea. *The Journal of Law & Economics*, Oct., 1965, Vol. 8 (Oct., 1965). The University of Chicago Press for The Booth School of Business, University of Chicago and The University of Chicago Law School. Chicago. 51–75. old.
- Egedy Gergely [1998]:** Nagy-Britannia története. Budapest.
- Gurney, Judith [1975]:** North Sea Oil and Gas: Implications for Western Europe. *Royal Institute of International Affairs*, Vol. 31, No. 10 (Oct., 1975). *The World Today*. London. 415–424. old.
- Hughes, Gordon [2014]:** The energy sector in Scotland's future. *Oxford Review of Economic Policy*, SUMMER 2014, Vol. 30, No. 2, SCOTLAND AND SMALL COUNTRY INDEPENDENCE (SUMMER 2014). Oxford University Press. Oxford. 374–391. old.
- Kaposi Zoltán [2004]:** A 20. század gazdaságtörténete. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest–Pécs.
- Scott, Andrew [2016]:** Economics and National Autonomy. *The Scottish Independence Referendum: Constitutional and Political Implications* Chapter 7. Oxford University Press. Oxford. 153–175. old.
- Stevens, Paul [2011]:** Contractual Arrangements and Revenue Management: The UK/Scotland and Norwegian Experience. *Global Governance*, Apr.- June 2011, Vol. 17, No. 2, *The Governance of Extractive Resources* (Apr.- June 2011). Brill Stable. Leiden. 149–153. old.

Internetes források

- Amior, Michael – Crawford, Rowena – Tetlow, Gemma [2013]:** Fiscal Sustainability of an Independent Scotland. The Institute for Fiscal Studies. Edinburgh.
<https://ifs.org.uk/publications/fiscal-sustainability-independent-scotland-0>
- Kemp, Alex – Stephen, Linda [2008]:** The hypothetical Scottish Shares of Revenues and Expenditures from the UK Continental Shelf 2000-2013. University of Aberdeen, Aberdeen.
<http://hdl.handle.net/2164/2462>
- Scottish Government [2010]:** Government Expenditure & Revenue, Scotland 2008-2009, Chapter 5 North Sea Revenue. Edinburgh.
<https://www.gov.scot/publications/government-expenditure-revenue-scotland-2008-09/documents/>
- Scottish Government [2023]:** Government Expenditure & Revenue, Scotland 2022-2023, Chapter 2 North Sea Revenue. Edinburgh.
<https://www.gov.scot/publications/government-expenditure-revenue-scotland-2022-23/documents/>
- Tetlow, Gemma [2013]:** Achieving fiscal sustainability: alternative scenarios for Scotland. The Institute for Fiscal Studies. Edinburgh.
<https://ifs.org.uk/publications/achieving-fiscal-sustainability-alternative-scenarios-scotland>

Statisztikai források

- Eurostat adatbázis:** <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>
OECD adatbázis: <https://oec.world/en>

Office for National Statistics [2021]: National population projections: 2020-based interim, release date: 12 January 2021, 8. oldal. Newport.

<https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/population-projections/bulletins/nationalpopulationprojections/2020basedinterim>

Scottish Government [2024]: Labour Market Trends: February 2024, Employment, unemployment and economic inactivity trends, sourced from the Labour Force Survey for Scotland and the UK. Office for National Statistics. Newport.

<https://www.gov.scot/publications/labour-market-trends-february-2024/>

Transport Scotland [2020]: Transporting Scotland's Trade 2020 edition. Glasgow.

<https://www.transport.gov.scot/media/48386/transporting-scotlands-trade-2020-edition.pdf>

JEGYZETEK/NOTES

¹. Scott [2016] 169–171. old.

². Dam [1965]: 52–53. old.

³. Gurney [1975] 421. old.

⁴. Dam [1965] 55. old.

⁵. Stevens [2011] 149. old.

⁶. Band [1991] 179. old.

⁷. Kaposi [2004]

⁸. Egedy [1998] 339–342. old.

⁹. Gurney [1975] 415. old.

¹⁰. Gurney [1975] 419. old.

¹¹. Gurney [1975] 420–422. old.

¹². Gurney [1975] 424. old.

¹³. Eurostat

¹⁴. Transport Scotland [2020]

¹⁵. Transport Scotland [2020]

¹⁶. Eurostat

¹⁷. Scottish Government [2024]

¹⁸. Scott [2016] 169–170. old.

¹⁹. Scott [2016] 171. old.

²⁰. Amior–Crawford–Tetlow [2013]

²¹. Tetlow [2013]

²². Scottish Government [2010]

²³. Alex Kemp a kőolaj-gazdaságtan professzora, az Aberdeeni Energiagazdasági és Pénzügyi Kutatóközpont igazgatója. Linda Stephen az Aberdeeni Egyetem tudományos munkatársa.

²⁴. Scottish Government [2010]

²⁵. Kemp–Stephen [2008]

²⁶. Scottish Government [2010] 49. old.

²⁷. Scottish Government [2023] 24. old.

²⁸. Scottish Government [2023] 25. old.

²⁹. OEC

³⁰. Gordon A. Hughes az Edinburgh-i Egyetem korábbi közgazdászprofesszora, 2001-ig a Világbank energia- és környezetpolitikai főtanácsadója volt.

³¹. Hughes [2014] 374–391. old.

³². Hughes [2014] 375. old.

³³. Hughes [2014] 374–376. old.